

FERDAN ERGUT • **Modern Devlet ve Polis**

FERDAN ERGUT 1967'de İstanbul'da doğdu. Yüksek öğrenimini 1989 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde tamamladı. Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde lisansüstü eğitimine bir süre devam ettikten sonra New York-ABD'de New School for Social Research'te 1994 yılında yüksek lisans, 2000 yılında da "State and Social Control: The Police in the Late Ottoman Empire and the Early Republican Turkey, 1839-1939" başlıklı tezle Siyaset Bilimi ve Tarihsel Çalışmalar alanlarında doktora derecesini aldı. Çeşitli ulusal ve uluslararası dergilerdeki makalelerinin yanı sıra *Tarihsel Sosyoloji: Stratejiler, Sorunsallar, Paradigmalar*, (Dipnot Yayınevi, 2007. Ayşen Uysal ile birlikte) ve *II. Meşrutiyeti Yeniden Düşünmek* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010) kitaplarını derlemiştir. Halen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nde öğretim üyesi olarak, geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet döneminde devlet inşası, demokratikleşme, Avrupa'da devlet ve devrimler ve sosyal bilimlerde yöntem ile ilgili çalışmalarını sürdürmektedir.

İletişim Yayınları 1002 • Araştırma-İnceleme Dizisi 163

ISBN-13: 978-975-05-0237-8

© 2004 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-3. Baskı 2004-2015, İstanbul

4. Baskı 2021, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI 29 Ekim 1938, Cumhuriyet'in 15. yılı hatırası

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Kerem Ünüvar

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

FERDAN ERGUT

Modern Devlet ve Polis

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e
Toplumsal Denetimin Diyalektiği

*Benim için adı her zaman
fedakârlıkla eşanlamlı olmuştur.
Annem Birsen Uluğ'a
şükran duygularıyla...*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	9
GİRİŞ.....	11
BİRİNCİ KISIM	
<i>Polis Üzerine Kavramsal Düşünmek</i>	19
BİRİNCİ BÖLÜM	
MODERN DEVLETİN OLUŞUMUNDA POLİS.....	25
İKİNCİ BÖLÜM	
ULUSAL POLİS GÜÇLERİNİN OLUŞUMU.....	41
İKİNCİ KISIM	
<i>Osmanlı İmparatorluğu'nda "Yeni Polis"e Doğru</i>	77
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
POLİSİN TARİH ÖNCESİ: ABDÜLHAMİT DÖNEMİNE KADAR.....	83
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
İTTİHAT VE TERAKKİ DÖNEMİNE GİRİŞ: ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE POLİS (1876-1908).....	131
ÜÇÜNCÜ KISIM	
<i>İttihatçılar ve "Yeni Polis" (1908-1918)</i>	153
BEŞİNCİ BÖLÜM	
DEVLET VE TOPLUM ARASINDA TOPLUMSAL KONTROL MÜCADELESİ.....	163

ALTINCI BÖLÜM	
POLİSİN YENİDEN ÖRGÜTLENMESİ VE SİYASET	189
YEDİNCİ BÖLÜM	
POLİSİN PROFESYONELLEŞMESİ:	
ORDUDAN ÖZERK AMA MILİTARİST	215
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
KAMU DÜZENİ POLİSLİĞİ VE SUÇUN TANIMI	229
DÖRDÜNCÜ KISIM	
<i>Türkiye’de Erken Cumhuriyet Döneminde Polis</i>	289
DOKUZUNCU BÖLÜM	
SAVAŞ VE POLİS: SÜRECİN TERSİNE DÖNMESİ	295
ONUNCU BÖLÜM	
CUMHURİYETÇİ DEVRİM SİYASETİNDE POLİS	315
ONBİRİNCİ BÖLÜM	
KEMALİST REJİMİN KONSOLIDASYONU	351
ONİKİNCİ BÖLÜM	
SONUÇ	365
KAYNAKÇA	382

TEŞEKKÜR

Elinizdeki kitap, 2000 yılında New School for Social Research'te savunduğum doktora tezimin Türkiye'deki okurlar için gözden geçirilmiş biçimidir. Tezi, Charles Tilly ve Aristide Zolberg'in danışmanlığında yazdım. Her ikisi de yazdıklarımın iç tutarlılığına, anlattığım hikâyenin teorik ve kavramsal çerçeveyle ilişkisine dair yaptıkları uyarılar ve eleştirilerle beni sürekli uyanık tuttular. Bu iki önemli bilim insanının rahle-i tedrisinden geçmiş olmam, hayatımın şanslarından biriydi. Her ikisine de teşekkürü borç biliyorum. Karen Barkey, tezin jürisinde bulunmasının dışında, yazım aşaması boyunca ilgisini hiç eksik etmedi. Önerilerini, eleştirilerini ve zamanını veren Barkey'e çok teşekkür ediyorum.

Bu kitabın yazım sürecinde doğrudan bir katkıları olmamakla birlikte kişilikleriyle kendime örnek almaya çalıştığım ve kendilerinden birçok şey öğrendiğim çok değerli hocalarım oldu. İçlerinden özellikle ikisinin adını zikretmeyi bir borç biliyorum: Tanık Zafer Tunaya ve Eric Hobsbawm. Tanık Hocamız aramızdan ayrıldı, Eric Hobsbawm hâlâ üretmeye devam ediyor. Birbirlerini tanımalarını çok isterdim!

Bu çalışma, Tanıl Bora'nın ısrarlı takibi olmasaydı kitap haline gelemeyebilirdi. Bütün metni titizlikle okuyarak, yazım

hatalarımı düzeltmesinin yanında yaptığı yorumlarla metne önemli katkıları oldu. Kendisine müteşekkirim.

Kitapların teşekkür kısımlarında, eşlerin payına düşen, genellikle yazara “moral destek” sunmalarıdır. Bu kitabın ortaya çıkmasında eşim Elvan Altan Ergut’un katkısı bundan çok daha fazla oldu. İkimiz de aynı dönemde tezlerimizi yazıyorduk; ve Elvan’ın her zamanki keskin analitik bakışı kendi tezinin dışında benimkine de yetti. Yazdıklarımı okuyarak “mimarî” yapısını sağlamaştırdı, tıkanığımı hissettiğim zamanlarda yardımlarını esirgemeyerek metnin düğümlerini çözmemi sağladı. Kendisine bir eş olarak değil bir akademisyen olarak da en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Tezlerimizle boğuştuğumuz bir dönemde, hayatımızı birdenbire zenginleştiren Nice dünyaya geldi. Kızımız şu anda 7 yaşında ve varlığıyla hayatıma kattıklarının dışında bu kitaba da katkısı oldu: Bilgisayarın, altını kırmızıyla çizdiği yanlış yazılmış sözcüklerin bir bölümünü Nice düzeltti. Kendisi profesyonel anlamda bir teşekkürü hak ediyor!

Bu kadar destek karşısında, insanın yapacağı hataların affedilebilir bir tarafı da kalmıyor. Öte yandan, böylesi uzun dönem kapsayan bir çalışmada hatalardan kaçamayacağımı biliyorum. Uzun dönemi yazmam konusunda yukarıda ismi geçenlerden hiçbiri beni zorlamadı. Başka deyişle haddi aşan benim; onlar değil! Öyleyse, kitapların girişindeki klasik cümleyi tekrarlamamanın zamanı gelmiş demektir: Kitaptaki hataların tek sorumlusu benim. Umarım bu hatalar, kurduğum modeli çökretecek kadar vahim değildir ve ismini andığım kişilerin desteklerini boşa çıkarmamışımdır.